

Wielka diaspora Żydowska

Od 132 r. p.n.e. do 1799 r. n.e

I poznają, że Ja jestem Pan, gdy ich rozproszę wśród narodów i rozrzucę po krajach – Ezech 12:15.

Ostatnie jęki konania ukrzyżowanych na jerozolimskich murach powoli przycichały, wtapiając się w regularny odgłos ciężkich kroków wojskowej okupacji, która następowała po Wielkim Powstaniu Żydowskim w latach 70-73 n.e. Zgodnie z prorocstwem świątynia legła w gruzach, a jej miejsce zostało posypane solą, by jeszcze bardziej je zbezczęścić. Dwa pokolenia później Judea wydawała się na tyle spacyfikowana, że cesarz Hadrian zaszczylił ją osobistą wizytą w 130 r. n.e. i obiecał odbudować miasto. Owa wzbudzająca nadzieję obietnica prędko ujawniła swój ponury sens, jako że koncepcja Hadriana polegała na wzniesieniu na ruinach Jerozolimy modelowego miasta, które miało nazywać się Aelia Capitolina. Nie miała to być odbudowa żydowskiej stolicy. Sakralny rzymski pług tylko z grubszą zahaczył wyjałowione solą rumowisko świątynnego wzgórza, by wyznaczyć zarysy nowej świątyni pogańskiej. Posiane zostało nasienie kolejnego powstania, które miało wybuchnąć w 131 r. n.e..

Po zburzeniu świątyni, Sanhedryn składający się wyłącznie z faryzeuszy, ukonstytuował się na nowo na wybrzeżu. Przytaczając prorocstwo z 4 Mojż. 24:17: „Wszędzie gwiazda z Jakuba”, zorganizowano nadciągające powstanie, ogłaszając jego przywódcą Szymona jako żydowskiego Mesjasza, któremu nadano imię „Bar Kochba” – „Syn Gwiazdy”. Bunt ten zaskoczył Rzymian, jednak pomni lekcji z poprzedniego powstania ściągnęli dwie pełne armie z Brytanii i z nad Dunaju, by przeciwstawić się buntowi jeszcze maszywniej niż przy poprzedniej interwencji. Desperackie zmagania trwały przez trzy lata, zanim zostały brutalnie zdławione w owym fatalnym dniu 9 Av (135 r. n.e.). [Przypis: Szerszą analizę „Dziewiąty Av” można przeczytać w Beauties of the Truth, 17(4), listopad 2006.]

Owa druga dramatyczna klęska wyznacza początek Wielkiej Żydowskiej Diaspory. Hadrian wznosił mury wokół Jerozolimy i wygnał z niej Żydów. Dopiero w późniejszym okresie wolno im było udać się na Górę Oliwną, by w rocznicę zburzenia świątyni z żalem i smutkiem spoglądać w kierunku miejsca swej starożytnej świetności. Pokonana Judea otrzymała nową nazwę: Syria Palaestina (od której wywodzi się obecna nazwa Palestyny), która słała dwóch najbardziej nieustępliwych wrogów Izraela: Syryjczyków i Filistynów.

Do roku 381 n.e.

Wielu Żydów mieszkało poza granicami Rzymu w Persji, Mezopotamii, Omanie, Jemenie i Adenie, a niektórzy nawet w odległych Indiach czy Chinach, gdzie przesiedlali się od czasów niewoli babilońskiej. Uczeni działający w tych społecznościach wywierali wpływ na cały światowy judaizm. W obrębie Imperium Rzymskiego mieszkały w 312 r. n.e. prawdopodobnie co najmniej trzy miliony Żydów. Cieszyli się oni wolnością religijną i wolno im było praktykować swoje prawo w sporach z żydowskimi współbraćmi. Dobrze prosperująca społeczność żydowska znajdowała się w Aleksandrii w Egipcie, gdzie Żydzi stanowili około jednej czwartej mieszkańców miasta. Znaczące społeczności żydowskie były też w Kartaginie (Tunezja) oraz w głównych miastach północnego wybrzeża Afryki, Azji Mniejszej i Grecji. Także w samej Italii wszystkie większe ośrodki miejskie od Genui przez Rzym aż po Sycylię udzielały schronienia żydowskim społecznościom. Podobnie było w południowej Hiszpanii i w prawie całej Galii. Żydzi osiedlali się w niemażę wszystkich częściach Rzymskiego Imperium z wyjątkiem Brytanii, zajmując się zarówno rolnictwem, jak i zawodami miejskimi.

Rozwój chrześcijaństwa stanowił dla Rzymu wyzwanie znacznie większe niż judaizm. Jego radykalne poselstwo o „Królu królów i Panu panów”, którym nie jest rzymski cesarz, ciągle wywoływało sporadyczne, ale brutalne prześladowania z kulminacją w edyktach Dioklecjana, których celem było ni mniej, ni więcej, tylko całkowite wykorzenie chrześcijaństwa (303 r. n.e.). Jego splamione imię na zawsze będzie się łączyć z niektórymi najcięższymi i najbardziej niehumanitarnymi prześladowaniami, jakie kiedykolwiek wymyśliła upadła ludzka wyobraźnia. Jego następca, Konstantyn, wstąpił się w historii najbardziej zaskakującym zwrotem w polityce państwowej. Twierdził on, że otrzymał dwie wizje. Pierwsza ukazywała słońce ozdobione wzgardzonym znakiem krzyża i napisem: „Pod tym znakiem zwycięzysz”. W drugiej miał mu się następnej nocy ukazać sam Chrystus. Przejąwszy się tym, nakazał odtąd swoim armiom maszerować do zwycięstwa pod nowymi insygniami na tarczach (312 r. n.e.). Konstantyn założył nową chrześcijańską stolicę, zwaną Konstantynopolem, na granicy Azji i Europy (11 maja 330 r.), wprowadzając tym samym erę nowego wyzwania dla chrześcijaństwa i bezprecedensowych nieszczęść dla Żydów. O ile w miejscowościach takich, jak Aleksandria, po roku 200 zdarzały się sporadyczne chrześcijańskie zamieszki antyżydowskie, to wzrost potęgi Konstantyna oznaczał, że Żydzi stali się od tej pory obiektem pogardy w całym Cesarstwie. Józef, żydowski konwertyta na chrześci-

jaństwo, otrzymał pozwolenie Konstantyna na nawracanie Żydów w Palestynie. W rezultacie przewidywanego braku powodzenia tej akcji rozgniewany Konstantyn nałożył wysokie podatki i nakazał egzekucję wielu nieugiętych przywódców żydowskich.

Nie wszyscy Rzymianie podzielali przekonania Konstantyna. Znaczący ruch przeciwdziałania tym tendencjom pojawił się, gdy cesarzem został Julian zwany Apostatą (361-363 r. n.e.). Był on przyjaźnie nastawiony do Żydów, prześladował chrześcijan i nakazał odbudowę świątyni Bożej w Jerozolimie. Krótkotrwałość jego panowania pokrzyżowała te plany i ponownie podjęty został kierunek Konstantyna. Teodozjusz I (379-395 r. n.e.) nadał Cesarstwu „chrześcijański” charakter, Żydzi zaś stali się w nim wyrzutkami bez pełnych praw obywatelskich, co utrzymało się aż do 1791 roku. W czasie jego panowania zwołany został drugi ekumeniczny sobór kościoła (381 r. n.e.), który utrwalił trynitarną „ortodoksję” i jeszcze bardziej zraził Żydów do kościelnych dogmatów. Żydowski tydzień paschalny od czasów apostołskich wyznaczał najświętszy tydzień chrześcijańskiego kalendarza. Teraz jednak zmieniono sposób obliczania Wielkanocy na metodę, która obowiązuje do dzisiaj, tak że prawie nigdy święta nie pokrywają się z właściwym terminem (Dan. 7:25).

Upadek Rzymu i wyniesienie islamu

Zburzenie Rzymu przez Alaryka Wandala w 410 r. n.e. zaszokowało cały cywilizowany świat i rozpoczęło nowy okres izolacji i prześladowań Żydów. W europejskiej, zachodniej części Cesarstwa upadek Rzymu wyznaczył początek okresu tak zwanych „ciemnych wieków”. Od tego momentu historia rzymskiego świata podążała dwoma torami. Na zachodzie ubożająca część europejska rozwija się oddzielnie od wschodniego, greckojęzycznego Bizancjum ze stolicą w Konstantynopolu. Bizantyjski cesarz Teodozjusz II (412 r. n.e.) był wrogo nastawiony do Żydów. W ósmym roku swego panowania nakazał wypędzić wszystkich Żydów z Aleksandrii i skonfi skował ich religijne datki na rzecz cesarskiego skarbu. W samym mieście Rzymie militarna, polityczna i ekonomiczna sytuacja ciągle się pogarszała począwszy od najazdu Wandalów. Podczas gdy cesarskie armie regularnie wyruszały ze wschodu, by ratować Rzym przed licznymi najazdami, to Wschód nie mógł liczyć na to samo. Wypełniając ową polityczną próżnię w 539 r., biskup Rzymu, a także w tamtych czasach już papież, doczekał się spełnienia swych ambicji [Przypis: Szersze objaśnienie w Wykładach Pisma Świętego, tom 2, str. 269]. W czasie gdy migrujące plemiona pochłaniały rzymską Europę, cywilizowanemu „nowemu Rzymowi”, Bizancjum, powodziło się pod względem duchowym czy też intelektualnym niewiele lepiej. Bizancjum pyszniło się tym, że jest zarówno anty-intelektualne, jak i gorliwe, by wierzyć w ogólną dostępność cudów. W epoce tej zdarzało się palenie bibliotek

w nazistowskim stylu, zaniknęła ogromna wiedza czasów starożytnych. Takie nastawienie sprowadziło duchowy głód przepowiedziany w Obj. 6:5-6. W czasie tego głodu za zapłatę całego dnia pracy można było nabyć porcję jęczmienia umożliwiającą jedynie przeżycie. Prawdziwy kościół, podobnie jak Elias, przeniósł się na miejsce przygotowane mu od Boga na pustyni (szczegóły w Objawieniu rozdz. 12).

Poważny zwrot w położeniu Żydów miał miejsce po wojnie, jaką bizantyjski cesarz Herakliusz stoczył z perskim królem, Chosroesem II. Żydzi z Palestyny stanęli po stronie Chosroesa, który ostatecznie odniósł zwycięstwo i zdobył oraz złupił Jerozolimę (614 r. n.e.). Następnie Herakliusz zaatakował ponownie, odbił Jerozolimę i wypędził z niej wszystkich Żydów. Nie zaspokojony jeszcze tym aktem, zainicjował powszechne prześladowania Żydów, dając posłuch swojemu nadwornemu astrologowi, który przepowiadał, przypuszczalnie na skutek błędu w sztuce, że imperium wkrótce zostanie podbite przez obrzezany naród. Herakliusz sądził, że odnosi się to do Żydów. Nie zdawał sobie sprawy, że mieszkający tuż za granicą jego państwa Arabowie także praktykują obrzezanie.

Wyniesienie islamu

Islamski miecz spadł na chore duchowo kulisy kościoła i państwa jak grom z jasnego nieba. Wyłaniający się z Arabii (622 r. n.e.) islam podbił Syrię, Irak, Izrael, Egipt, Persję, północną Afrykę i Hiszpanię w przeciągu niecałych dziewięćdziesięciu lat. Omar, naczelny dowódca islamskiego podboju, odwiedził wzgórze świątynne, które wedle islamskiej wiary miało być rzekomyim miejscem dwóch świętych wydarzeń. Od czasów Juliana wzgórze świątynne służyło jako śmietnisko, co było oznaką braku szacunku dla tego miejsca. Tymczasem Omar, gdy tam się znalazł, dał sygnał do rozpoczęcia oczyszczania tego miejsca, zbierając odpadki do swej najlepszej szaty. Jego przykład znalazł natychmiast licznych naśladowców w entuzjastycznych oddziałach. Następnie złożył on przysięgę, że wybuduje w tym miejscu najpiękniejszy obiekt kultu. Skutkiem tego przyrzeczenia jest budowla, która do dzisiaj dominuje nad Jerozolimą.

Rozwój islamu witany był z ulgą przez prześladowanych Żydów. Wizygoccy królowie Hiszpanii począwszy od mniej więcej roku 500 przyjęli rzymski katolicyzm i pragnęli nawrócić na tę wiarę wszystkich swoich poddanych. Wielu Żydów pozyskanych pod przymusem miało nadzieję, że te uciążliwe okoliczności nie będą trwały długo. Mylili się pod tym względem. Gdy islamska kawaleria pustoszyła półwysep pirenejski, Żydzi rzucili się, by otworzyć najeźdźcom bramy Kordoby (711 r. n.e.). Zrównoważone spojrzenie na historię, nie zniekształcone tytułami współczesnych gazet, musi uznać fakt, że islam w swoim złotym okresie był zarówno bardziej

zaawansowany ekonomicznie, jak i bardziej tolerancyjny niż chrześcijaństwo. Był on także bardziej zbieźny z wierzeniami żydowskimi. Abraham I. Katch, żydowski uczoney biegły w hebrajskim i arabskim, napisał:

„Szahadah, czyli wyznanie, że „nie ma boga oprócz Allaha” jest islamskim odpowiednikiem żydowskiego „Sze-ma Jisrael”. Podobnie jak judaizm, islam nie uznaje świętych za pośredników między człowiekiem, a Stwórcą. Tak jak Żydzi, Muzułmanie wierzą w nieśmiertelność duszy i w osobistą odpowiedzialność za postępowanie tutaj na ziemi. Podobnie jak judaizm, islam zaprzecza nauce o grzechu pierworodnym i zbawieniu. A także zarówno Żydzi, jak Muzułmanie wierzą, że każdy osobiście musi postępować sprawiedliwie i zapewnić sobie pojednanie poprzez poprawę swego prowadzenia się poprzez szczerą skruchę.” [Przypis: Katsch, A.I., *Judaism in Islam*, Sepher-Hermon Press, Inc. NY (1980), wprowadzenie.] Żydzi mieszkający w islamskiej Hiszpanii (Andaluzji) odczuli długo oczekiwaną ulgę, a epoka, jaka w tym czasie nastąpiła, przyniosła rozkwit żydowskiej nauki w obszarze studiów biblijnych, talmudycznych i nauk wyzwolonych. Żydzi andaluzyjscy odegrali później znaczącą rolę jako tłumacze klasycznych dzieł z języków naówczas już zapomnianych cywilizacji, takich jak hebrajska, grecka i rzymska, w czasach, gdy Europa szykowała się do przebudzenia ze snu do Renesansu w połowie XV wieku.

Od Karola Młota do wypraw krzyżowych

Karol Młot (fr. Charles Martel) przeciwstawił się potęgę islamu dorównującym mu okrucieństwem i ostatecznie powstrzymał jego rozwój we Francji, w Tours w pobliżu hiszpańskiej granicy (732 r. n.e.). Do tego czasu islam spustoszył wszystkie kościoły istotne dla postępow doktryny trynitarnej. [Przypis: Dalsze szczegóły opisane zostały w artykule „Gwiazda zwana piołunem”, *Beauties of the Truth*, 13(3), sierpień 2002]. Ci Żydzi europejscy, którzy ciągle jeszcze pragnęli pozostać wierni przekonaniom ojców, byli chronieni przed przymusowymi nawróceniami przez sam kościół katolicki. Polityka ta wynikała z bardzo praktycznych pobudek. Chrześcijańskie panowanie pozostawiało Żydom uprzywilejowaną niszę w nowym porządku, odkąd prawa kościelne zabroniły chrześcijanom udzielania pożyczek. Żydzi byli uznawani za najbardziej przystosowanych niechrześcijan, którzy mogli zaspokoić owe potrzeby i w taki sposób zostali wciągnięci w bankowość. Takie uprawnienia nieuchronnie prowadziły do konfliktów i prześladowań ze strony zdesperowanych książąt poszukujących szybkiej metody pozbycia się swego zadłużenia. Mimo to wielu Żydów osiągnęło wielkie poważanie, a judaizm był zwykle wyznawany po kryjomu w celu uniknięcia prześladowań. Ich los w poszczególnych krajach zależał od zmian politycznych, przeżywali oni także wiele mrocznych dni w ciągu niekończących się wojen toczonych na kontynencie eu-

ropejskim.

W dzień Bożego Narodzenia w 800 r. n.e. Karol Wielki został ukoronowany za sprawą oszustwa papieża. Karol Wielki był zadowolony, że udało mu się wykorzystać Kościół w dziele zespolenia luźno połączonych części jego królestwa. Jednak po śmierci Karola w 843 roku jego imperium rozpadło się, a władcy Włoch, Francji i Niemiec pozostawili Kościołowi swobodę decydowania o losie Żydów. Na przełomie pierwszego i drugiego tysiąclecia Słowianie dołączyli do obszaru chrześcijaństwa i jedynie najbliższe rejony Europy, takie jak Litwa, nie zostały jeszcze objęte chrześcijańskim panowaniem. Procesy, którym od czasu do czasu poddawani byli Żydzi w niektórych królestwach chrześcijańskiego Zachodu, stanowiły jedynie zapowiedź katastrofy, która spadła na nich za czasów wypraw krzyżowych. Dzięki hordy przygotowujące się do zanieśienia krzyża do Jerozolimy podjudzane przez zapalonych kaznodziei napadały na pokojowo nastawionych Żydów. W czasie pierwszej krucjaty w 1096 r. całkowicie zniszczone zostały kwitnące społeczności Żydowskie nad Renem oraz Dunajem.

Pierwsza papieska bulla w obronie Żydów wydana została przez papieża Kaliksta II w 1120 r. po chaosie i rzezi pierwszej krucjaty. Bulla ta była potwierdzana przez wielu papieży aż do piętnastego wieku. Pod groźbą ekskomuniki „Żydowska konstytucja” zabraniała chrześcijanom przymuszania Żydów do konwersji, szkodenia im, przejmowania ich własności, zakłócania ich świąt, naruszania spokoju cmentarzy. Mimo to w czasie drugiej wyprawy krzyżowej ucierpieli również Żydzi francuscy, szczególnie w 1147 roku. Przygotowania do trzeciej krucjaty w 1188 okazały się katastrofalne dla Żydów angielskich, którzy zostali zaatakowani, podobnie jak w czasie krucjaty pasterzy (1251 i 1320 rok).

Paszkwile przeciwko Żydom i wypędzenia

Skandaliczne paszkwile były w Średniowieczu na porządku dziennym i Żydzi często byli oskarżani o rytualny mord i używanie krwi chrześcijańskich dzieci do przyrządzania paschalnej macy. Pierwszy z wielu procesów o mord rytualny został wszczęty w Norwich w Anglii (1144 r.). W okresie tym podejmowane też były próby pozyskiwania Żydów na rzecz chrześcijaństwa poprzez prowadzenie dysput religijnych. Gdy się to nie udawało, Żydzi bywali jeszcze bardziej ograniczani w ich prawach cywilnych. Czwartý sobór laterański w 1215 roku, zwołany przez papieża Innocentego III., nakazywał Żydom noszenie osobliwych ubrań, opasek lub dziwacznych stożkowych kapeluszy po to, by odróżnić ich od innych ludzi. W Niemczech domniemane znieważenie hostii przez Żydów stało się powodem serii antysemitycznych rzezi (1243 r.). Europa doznała w XIV wieku całego szeregu pustoszących klęsk: katas-

trofalne żniwa, ciężki głód, nawrót czarnej zarazy (1361 r.). Zabobony i uprzedzenia mnożyły się w tych strasznych czasach, a Żydzi byli oskarżani o powodowanie wszystkich tych klęsk. Wypędzenia Żydów zdarzały się ustawicznie w całej Europie. W tym okresie Żydzi byli też stopniowo zamykani w gettach, z których pierwsze takie dzielnice przymusowego osiedlenia powstały w Hiszpanii i Portugalii przy końcu czternastego wieku.

Żydzi zostali wypędzeni z Anglii w 1290 r., z Francji w roku 1394, a z różnych okręgów Niemiec, Włoch i Bałkanów między 1350 a 1450 rokiem. Bałkany stały się bardziej atrakcyjne dopiero wtedy, gdy dostały się one pod panowanie islamskie za sprawą Turków osmańskich, którzy wkroczyli do Europy po ich historycznym zdobyciu Konstantynopola w 1453 r. Ta porażka zakończyła historię Bizantyjskiego Cesarstwa Rzymskiego. Od tej pory najbardziej pożądanym schronieniem dla Żydów stały się królestwa słowiańskie. Przez jakiś czas była w nich bowiem tolerowana żydowska wiara.

Już w trzynastym wieku islam nie był w stanie w realny sposób przeciwstawić się rosnącemu w siłę chrześcijańskiemu królowi Andaluzji (Hiszpania) i kultura islamska zaczęła tam upadać. Gdy chrześcijanom udało się odzyskać te tereny, tysiące Żydów znalazło się w więzieniach, byli torturowani i paleni, aż zrodził się plan całkowitego oczyszczenia Hiszpanii z „niewierzących”. Plany te dojrzały, gdy ostatnia mauretańska twierdza wpadła w ręce chrześcijan w 1492 roku. Kilkaset tysięcy Żydów zostało zmuszonych do opuszczenia kraju, decydując się na ucieczkę na Bałkany. Sułtan Imperium Osmańskiego, Bajazyd II, dowiedziawszy się o ich wypędzeniu, wyprawił osmańską flotę, by bezpiecznie sprowadzić Żydów do swego kraju. Garstka podjęła próbę ucieczki, wyprawiając się w nieznaną z pewnym łowcą przygód, jakim Krzysztofem Kolumbem. Uciekinierzy z Hiszpanii i Niemiec przybywali także do Włoch jako nauczyciele hebrajskiego oraz stawali się przywódcami i przewodnikami dla humanistów, którzy zasłynęli w okresie Renesansu (1450-1530).

Reformacja protestancka

Reformacja protestancka w Niemczech w 1517 roku początkowo sympatyzowała z Żydami, jednak nastawienie Marcina Lutra drastycznie zmieniło się, gdy jego usiłowania nawrócenia Żydów na chrześcijaństwo zostały odrzucone. Jego przykre antysemityczne napaści stanowiły echo minionych wieków. Reformacja doprowadziła całą Europę do wojny domowej, która pustoszyła kontynent przez sto pięćdziesiąt lat aż do Pokoju Westfalskiego, który ustabilizował mapę współczesnej Europy (1648 r.). Pomimo uwstecznienia się samego Lutra, Reformacja mimo wszystko zmieniła Europę, zarówno pod względem socjalnym, jak i ekonomicznym, w korzystnym dla Żydów kierunku. Feu-

dalne katolickie kraje nie życzyły sobie żydowskiego osadnictwa z powodów religijnych, a nie widząc też ku temu przyczyn ekonomicznych, trzymały ich z daleka od swych granic. Tymczasem kraje protestanckie, potrzebujące żydowskiego handlu dla dobra swojej gospodarki, pozwalały Żydom osiedlać się na swych terenach. Holandia zezwoliła Żydom praktykować ich religię bez ograniczeń. Dzięki temu zaczęła się tam rozwijać kwitnąca społeczność żydowska (1579). Wypnanym Żydom hiszpańskim w 1655 roku pozwolono osiedlić się w Anglii i nigdy już stamtąd nie zostali wypędzeni. Jednak wbrew tym pozytywnym tendencjom, trzeba zauważyć, że choć Polska stanowiła bezpieczną przystań dla Żydów i stała się przez to ośrodkiem żydowskiej nauki, to właśnie polscy i litewscy Żydzi stali się obiektem potwornego zwrotu ku przeszłości w postaci serii masakr dokonywanych na rozległych obszarach przez ukraińskich Kozaków Bogdana Chmielnickiego (1648 r.), po których to wydarzeniach rozpoczęły się wojny szwedzkie (1655 r.). Setki tysięcy Żydów zostało wymordowanych w ciągu tych kilku lat w ramach najstraszliwszych prześladowań, jakie miały miejsce w Diasporze aż do czasów Holocaustu w dwudziestym wieku. Po tych wydarzeniach Polska nękana była potyczkami drugiego powstania Kozaków, kolejnego najazdu szwedzkiego oraz wojny z Turcją. W latach 1790-tych Polska została podzielona na trzy części i znalazła się pod panowaniem Rosji, Niemiec oraz Austrii.

W roku 1780 na terenach zarządzanej przez Habsburgów Austrii, Węgier i Czech oraz Moraw, cesarz Józef II zniósł obowiązek noszenia przez Żydów odróżniających ich naszywek. Mogli oni także opuszczać getta, uprawiać handel, angażować się w życie publiczne, a także uczęszczać do powszechnych szkół i uniwersytetów. Jednak prawdziwa wolność miała pojawić się po raz pierwszy za oceanem, gdzie nowo powstałe niezależne Stany Zjednoczone w 1791 roku przyjęły konstytucję. Pod tym liberalnym prawem Żydzi cieszyli się pełnymi prawami obywatelskimi po raz pierwszy od czasów, gdy w 381 r. n.e. Teodozjusz I. pozbawił ich praw publicznych. Zarówno Żydom, jak i krajowi, który udzielił im gościny, powodziło się bardzo dobrze. Rewolucja Francuska wniosła powiew zmian na rzecz wolności, równości i braterstwa w samą sercu jednej z najpotężniejszych monarchii europejskich. W 1799 roku francuski rząd rewolucyjny uwięził papieża Piusa VI, który zmarł w więzieniu. Napoleon, charyzmatyczny przywódca wojskowy, walczył z Turkami osmańskimi w Egipcie i Palestynie. Dzięki tym wszystkim zmianom Żydzi po raz pierwszy od utracenia swej ojczyzny oddychali powietrzem nowej ery światowej historii - nadszedł wyznaczony przez Boga „czas końca”. Wkrótce miało wśród Żydów rozpocząć się poruszenie raz jeszcze prowadzące ich na spotkanie z wyznaczonym im przez Boga losem.

Richard Doctor